

Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Analizi: Hatay (Antakya) Örneği

Spatial analysis of Syrian immigrants: Case of Hatay (Antakya)

Muazzez Harunoğulları*, Deniz Cengiz

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Kilis

Öz: Bu çalışmada Hatay (Antakya)'daki kamplar dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların, burada mekanı nasıl kullandığı, mekânsal algıları ve uyum sürecini tespit etmek amaçlanmaktadır. Göç kimi zaman isteğe bağlı, kimi zaman istem dışı bir koşulun olgusu olarak ortaya çıkmaktadır. Göçmen ise bu olgunun ya da sürecin baş aktörüdür. İnsanlar tarih boyunca daha iyi yaşam standartları yakalamak amacıyla ya da zorunlu nedenlerden (savaş, doğal afet, vb.) dolayı, yaşadıkları mekanları terk edip başka yerlere göç etmişlerdir. Göç olgusunun ortaya çıkış sebebi ne olursa olsun, bunun neticesinde meydana gelen süreçler (mekan algısı, mekânsal değişim, mekanla göçmen arasındaki uyum, sosyo-ekonomik etkileşim vb.) çok önemli olup bu süreçlerin farklı yönleriyle yakından incelenmesi gerekmektedir. Çalışmada görüşme tekniği kullanılarak Suriyeli sığınmacıların mekansal analizi yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sığınmacı, Hatay, aidiyet.

Abstract: This study aims to determine how Syrian refugees use their living space to what extent and perception and their adaptation process. The migration reveals itself as a matter of fact which is both on demand and involuntary. An immigrant is a major factor of this process. Generally human beings migrated from where they live and moved to other places because of the reasons like war, natural disaster in order to get better life conditions. Whatever the reason why migration appeared is the spatial perception, the change of space, the adaptation between immigrant and space, socioeconomic interaction are crucial and these processes are supposed to be examined from different points of views.

Keywords: Refugees, Hatay, belonging.

1. Giriş

Göç, İnanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Göç, zoraki ya da isteğe bağlı olarak, bir idari sınırı geçerek ikamet sahasını devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayıdır. Bu değişim kıtalararası, uluslararası, bölgeler arası, kırdan şehre ya da şehirden kıra şeklinde olabilmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2002: 308).

Bir ülkede meydana gelen iç karışıklıklar, kaos ortamı ve savaşlar insanların zorunlu olarak yaşadıkları mekanı terk etmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda göçe katılan bireyler kendi ülkesinde sahip olduğu güvenli bir yaşamı ve alıştığı toprakları terk ederek, kendisine yabancı olan bir dil ve kültürün içerisinde yeni bir hayat kurmaya çalışmaktadır. Göçmen, göç ettiği bölgede yeni bir kimlik ve aidiyet kazanabilir ve süreç içerisinde yaşadığı mekânı edindiği bu yeni kimliğe göre algılamaya başlayabilir. Bütün bunların yanı sıra daha önce birbirini tanımayan insanlar, hayat tarzları,

* İletişim yazarı: M. Harunoğulları, e-posta:muazzez@kilis.edu.tr

gelenek ve görenekler, diller, kültürler birbiriyle temas haline geçerek kültürler arası etkileşim meydana gelir (Kuzu, 2005).

Suriye’de Nisan 2011 tarihinde başlayan siyasi krizler sonucunda Suriye’nin komşusu olan ve yakın ülkelere (Türkiye, Ürdün, Irak, Lübnan, Mısır) yaklaşık 5 milyon kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Günümüzde Türkiye’de olan sığınmacı sayısının 1 milyonu geçtiği ifade edilmektedir. Türkiye’ye gelen sığınmacılar Gaziantep, Hatay, Kilis, Şanlıurfa, Mardin, Osmaniye ve Adana’da şehir merkezinde ya da buradaki mülteci kamplarında ikamet etmektedirler. Hatay (Antakya)’da barınma kampları dışında ise kentin değişik mahallelerinde yaklaşık 60.000 sığınmacı ikamet etmektedir. Bunların bir kısmı ortak kültür ve coğrafyaya sahip olunması nedeniyle ikamet ettikleri mahallelerde uyum sürecini daha kısa sürede sağlamışken, bir kısmı ise sadece yaşamak zorunda olduğu için buradaki ikametine devam etmektedir.

2. Göç ve mekânsal uyum

Göç sonucunda etnik kimlik, dini kimlik, kadın kimliği gibi kimlik arayışları artış göstermektedir. Ülkeler arası yapılan göçler, adaptasyon, aidiyet duygusunun gelişmesinin gecikmesi, siyasal oluşum, kültürel değişim ve uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Yaşadıkları devletin siyasal baskı, yasal ve idari ayrımcılıkları nedeniyle ülkelerini terk ederek yabancı devletlere sığınan kişiler ise uzun süreli sığınmacı statüsünde değerlendirilmektedirler (Meray, 1968:247). Göçmenler yaşadıkları mekanlarda içinde buldukları çevrelerin sosyal ve kültürel yapısını etkiledikleri gibi aynı zamanda yaşadıkları mekanların sosyal ve kültürel yapısından da (dil, giyim şekli, davranış biçimi vb) etkilenmektedirler. Dolayısıyla farklı yaşantılara, geleneklere sahip bireyler arasında bağ oluşturan kültürel bir mekan ortaya çıkmaktadır.

Farklı kültürlerle sahip kesimlerin bir araya gelerek birbirleriyle uyumlu bir şekilde yaşamaları için belirli bir zamanın geçmesi gerekmektedir. Farklı kültür ve dile sahip olan insanların göçleri sonucu toplumsal değişimler ve kültürel kaynaşmaların yaşanması kaçınılmaz bir durumdur. Ancak bu kaynaşma beraberinde sancılı bir süreci doğurmaktadır. Bu süreçte nüfusun hızlı artışı işsizliğin artmasına ve beraberinde toplumsal gerginliğe sebep olmaktadır. Mekansal uyumu zorlaştıran sebeplerden biri de gelinen yerde göçmenlerin mekana kendilerini ait hissetmemeleri, geri dönme düşüncesinin olmasıdır. Bir diğer sebep ise sosyal mekanda meydana getirilen kümelenmedir. Göç edenler genelde gittikleri yerlerde akrabaları ya da tanıdıklarının olduğu alanlarda ikamet etmeyi tercih etmektedirler. Bu durum sonucu mekana uyum sağlama ve aidiyet duygusu geliştirmede gecikmeler ya da zorluklar yaşanmaktadır. Özellikle aynı dili konuşamama mekana karşı yabancılığı ve önyargıyı arttırmaktadır.

Suriye’de yaşanan iç savaşın uzaması ve kaos ortamı Türkiye’ye gelen sığınmacı sayısında gün be gün artışa sebep olmaktadır. Sığınmacı sayısının her geçen gün artması yerli halkın iş olanaklarını kaybetmesi, Suriyelilerin düşük ücretli olarak işe yerleşmeleri yerli halkın olumlu tavrını olumsuzla çevirmiştir. Göç ile birlikte yaşanan uyumsuzluk, işsizlik, toplumdan dışlanma, ötekileştirilme, çocukların küçük yaşta düşük ücrete çalışmak zorunda bırakılması, savaştan kaçan insanlardaki fiziki ve ruhsal sağlık problemleri ve suça itilme ve fuhuş gibi büyük sorunlar yaşanmaktadır.

Göç alan bölgelerde yerleşim ve sosyal düzenlerde önemli değişimler ya da yozlaşmalar meydana gelebilmekte, bu durum mevcut yerleşim düzenini bazen kökünden etkilemekte ve sosyal huzuru bozmaktadır (Özey, 2002: 275).

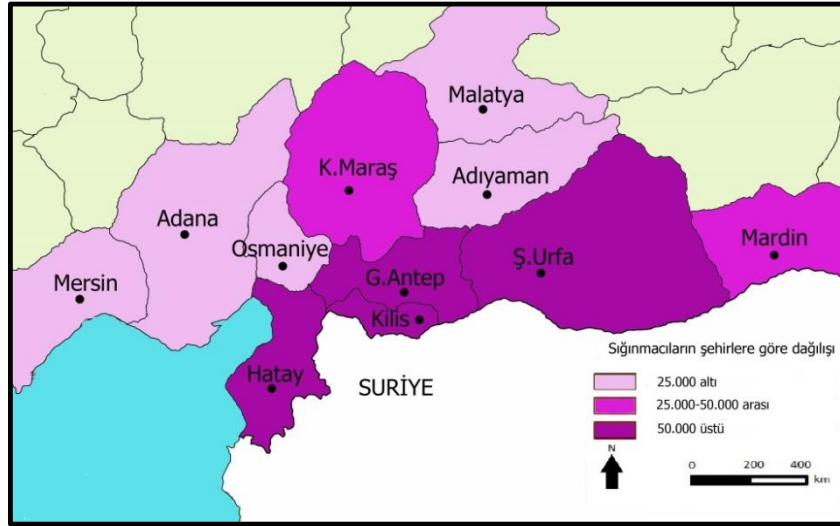
3. Türkiye ve sığınmacılar

Türkiye uzun süreden beri göç akınına uğrayan bir ülkedir. Yaşanan bu göç süreçlerinde Türkiye bazen bir transit geçiş noktası, bazen de hedef ülke konumunda olmuştur. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’yi tercih etmelerinin nedenleri mekânsal yakınlık, ortak sosyo-kültürel yapının varlığı ve devletin uyguladığı göç politikalarıdır. Suriyeli göçmenler için Hatay, Malatya, Adana, Gaziantep, Osmaniye, Şanlıurfa, Mardin, Kilis, Adıyaman, Kahramanmaraş şehirleri ve çevrelerinde barınma

yerleri kurulmuştur. Ancak ülkemize gelen sığınmacı sayısının fazla olması ve barınma kamplarının yetersizliği nedeniyle, sığınmacıların bu kentlerin merkezine yönelmesine ya da diğer şehirlere de göç etmesine sebep olmuştur.

19 Nisan 2014 tarihi itibarıyla, Türkiye'nin güney ve güneydoğusundaki 22 barınma merkezinde 220 binden fazla Suriyeli bulunmaktadır (AFAD, 2014: 12) (Harita 1). Hatay, beş kamp ile en çok kampın bulunduğu kent olup, bu kamplarda yaklaşık 16.000 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Türkiye'de kamp dışında kaç Suriyeli sığınmacı bulunduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte bu sayının bir milyonu aştığı ifade edilmektedir (AFAD, 2013: 16).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin 2014 yılı verilerine göre Suriye sınırında olan ya da sınıra yakın illerimizde barınma kampları ile birlikte kayıtlı olan sığınmacı sayısı 735.864'dir. Ancak İçişleri Bakanlığının bir gazetede habere göre olan açıklamalarında bu sayının daha farklı olduğu görülmektedir. Nitekim Vatan Gazetesinin 01.08.2014 tarihli yazısında İçişleri Bakanlığının bu durumla ilgili olarak yaptığı açıklamada Türkiye'deki Suriyeli sayısının 1 milyon 385 bin olduğu ifade edilmiştir.

Harita 1: Suriyeli sığınmacıların illere göre yoğunluğu (BMMYK, 2014).

4. Hatay'da sığınmacılar ve mekân kullanımı

Hatay Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı kentlerden biridir. Sığınmacılar Hatay'da sosyal ve mekânsal bir kümeleme meydana getirmiştir. Sosyal kümeleme, gelire, statüye ve dolayısıyla sınıfsal konuma göre ve farklı etnik, dini, kültürel gruplar/kimlikler ve farklı yaşam tarzlarına dayalı olarak ortaya çıkarken; mekânsal kümeleme, bu farklılaşmaların somut ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Ünal, 2012: 49).

Yaşanan bu göçün Hatay'da meydana getirdiği bir başka etki konut piyasasının değişimidir. Vatan gazetesinde (08 Ekim 2012) yer alan habere göre; 2009 Ağustos'unda 253, 2010 Ağustos'unda 215, 2011 Ağustos'unda 311 olan konut satışı, 2012 yılının ağustos ayında 491'e çıkmıştır. Verilere göre Hatay'da eylül ayındaki satışlar daha fazla olmuştur. 2009 Eylül'ünde 196, 2010 Eylül'ünde 270, 2011 Eylül'ünde 244 olan konut satışları 2012 Eylül'ünde önceki yıla göre iki katını da aşarak 551 konuta ulaşmıştır. Yaşanan bu değişimle birlikte meydana gelen konut açığı kentte inşaat sektörünün canlanmasına katkıda bulunmuştur.

Türkiye'ye sığınan mülteci kadınlar ucuz işgücü, fuhuş ve ikinci evlilik için kullanılmaktadır. Nitekim sığınmacıların yaşadığı diğer şehirlerde olduğu gibi, kadın sığınmacılar Hatay'da da fuhuşa itilmekte ve kadın istismarı gündeme gelmektedir. Bu kadınlar yaşananlara itiraz etmeleri halinde baskı, tehdit ve şiddete maruz kalmaktadır. Diğer yandan ailelere 'başlık parası' adı altında, ortalama 2 bin ile

5 bin lira verilmekte ve kızların Türkiye’de iyi şartlarda yaşatılacağı vaatleri ile ikna edilerek bu kızlar ikinci eş olmaktadır (Mazlumder, 2014).

5. Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Genel Coğrafi Özellikleri

Akdeniz’in doğu ucunda yer alan ve bir sınır ili olan Hatay, 5403 km²’lik yüzölçümü ile 35° 52’ ve 37° 04’ kuzey enlemleriyle, 35° 40’ ve 36° 35’ doğu boylamları arasında yer almaktadır. İl, doğu ve güneyde Suriye, kuzeydoğuda Gaziantep’in İslahiye ilçesi, kuzey ve kuzeybatıda Adana ve Osmaniye illeri, batıda da İskenderun Körfezi ile çevrilidir. Büyük Şehir Belediyesi olmadan önce Hatay’ın merkez ilçesi konumunda olan Antakya ise batıda Arsuz ve Samandağ, güneyde Altınözü ve Defne, doğuda Kumlu ve Reyhanlı, kuzeyde Belen, Kırıkhan ve İskenderun ilçeleri ile çevrilidir (Harita 2). Tektonik bir graben alanında bulunan Antakya Habibi Neccar dağının eteklerinden ovaya doğru genişleyen bir yerleşim sahası üzerinde bulunmaktadır.

Harita 2: Çalışma sahasının lokasyonu.

6. Amaç ve Yöntem

Bu araştırma, sosyal olanın bilgisinin insanların kendi ifade ve anlatılarından derlendiği bir nitel araştırmadır (Kümbetoğlu, 2012: 38). Çalışmanın amacı, Hatay şehrinde yaşayan Suriyeli sığınmacıların mekânı nasıl kullandığı, mekânsal algısı ve kendilerini kente ait hissetme durumunu ele almaktır. Aynı zamanda sığınmacıların mekânsal kümelenmesini belirleyen etmenleri değerlendirilmektedir. Çalışma, nitel araştırma tekniklerinden durum çalışması örneği olup, araştırma için önceden hazırlanmış olan sorular katılımcılar üzerinde derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak uygulanmıştır. Yapılan görüşmeler esnasında konuşmanın seyrine göre yeni sorular oluşturulmuş, gerekli durumlarda görüşmenin seyrine göre yeni sorular üretilmiş ve bu sorular katılımcılara sorulmuştur. Elde edilen verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak, bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve bu veriler içerik analizine tabi tutulmuştur.

Araştırma temelinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- 1) Sığınmacıların uyum/entegrasyon süreci nasıl bir boyut kazanmıştır?
- 2) Hedef bölgede, göçmenlerin mekânsal kümelenmesini belirleyen etmenler nelerdir?

3) Sığınmacılar hedef bölgeyi (mekanı) nasıl algılamaktadır?

Çalışmanın amacına yönelik olarak öncelikle kentte sığınmacıların en yoğun yaşadığı mekânlar tespit edilmiştir. Yapılan saha çalışmasında 15 sığınmacıya ulaşılma imkânı olmuş ve buna müteakiben ulaşılabilen sığınmacılarla derinlemesine görüşmeler yapılarak hazırlanan araştırma soruları bu kişilere yöneltilmiştir. Katılımcılardan 14'ü erkek 1'i kadın sığınmacıdan oluşmaktadır. Görüşmelerin yapıldığı sığınmacılar, Suriye'nin Halep (6), Şam (5), İdlib (3) ve Humus (1) şehirlerinden gelmişlerdir. Katılımcıların 2'si üniversite 6'sı lise, 7'si ilkökul mezunudur. Erkek katılımcılar öğretmen, iç mimar, tüccar ve işçiden oluşmaktadır. Kadın katılımcı ise sınıf öğretmenidir.

Yapılan görüşmede katılımcılar fotoğraf çekilmesini istemediklerini belirttikleri için katılımcıların bu istekleri yerine getirilmiştir. Çalışmayla ilgili olarak sığınmacıların kentte yoğun olarak yaşadığı mahallelerde ikamet ettikleri evler ve işletmekte olduğu bazı iş yerlerinin fotoğrafları çekilmiştir. Hatay'da sığınmacılarla ilgili yapılan saha çalışmasından elde edilen bulgulara göre, kentin değişik sosyo-ekonomik yapılara sahip mahallelerinde 60.000 civarında sığınmacının ikamet ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgulara mahalle muhtarlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda ulaşılmış olup, sığınmacıların yaşadıkları hane sayısına göre değerlendirilmeler yapılmıştır. Ortalama her hanede 10 kişi yaşadığı varsayımından yola çıkılarak, kentin toplam 17 mahallesinde 3530 hanede ikamet ettiklerine dair bilgiler toplanmış ve bu bilgiler ışığında 60.000 sonucuna ulaşılmıştır.

7.Bulgular

Bu bölümde aşağıdaki süreç takip edilmeye ve araştırmanın gövdesi inşa edilmeye çalışılmıştır.

a) Göç Süreci

Göç Nedeni

Ağların Rolü

b) Mekânsal Uyum

Uyumu Zorlaştıran Faktörler

c) Aidiyet

Sosyal ve Mekânsal Kümelenme

Sosyal ve Mekânsal Aidiyet

Geri Dönüş-Kalıcılık

a) Göç Süreci

Göç nedeni; Kaynak ülkede meydana gelen siyasi kriz ve kaos ortamı, savaşın ülkenin değişik noktalarda ortaya çıkardığı ölümler ve belirsizlik ortamı göç sürecinde en büyük paya sahiptir. Bunun yanı sıra kaynak ülkede ortaya çıkan illegal yapılanmalar ve etnik-mezhepsel ayrılıkların keskinleşmesi ayrıca bu illegal örgütlerin bu hassas yapıyı kullanmak istemesi ülkede çok büyük bir kaosun yaşanmasına neden olmuştur. Bu yaşanan gelişmeler karşısında ülkedeki insanlar adeta sığınacak bir liman arayışının sonucu olarak Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmışlardır.

Ağların rolü; savaşın başlamasından itibaren Türkiye'de sığınmacılar için mülteci kampları oluşturulmuş ve Suriye'den göç ile gelecek insanlara barınacak mekânlar sağlanmıştır. Bunun farkında olan sığınmacılar barınacak alan bulacakları bir ülke olan Türkiye'deki başta AFAD olmak üzere çeşitli yardım kuruluşlarını göç sürecinde ağ olarak kullanmışlardır. Göç sürecinde hemşeri olmanın genellikle en çok bilinen tarafı ekonomik bağlardır, fakat bunun yanında diğer işlevleri de en az ekonomik bağ kadar önemlidir. Göç eden bireylerin en temel iki ihtiyaçları için doğrudan hemşeri bağlarına ihtiyaç duyarlar. Bunlardan biri iş, diğeri ise barınmadır (Güneş-Ayata:1991:100) Bununla birlikte yasadışı olarak çalışan ve para kazanmak amacıyla Suriye'deki insanlara bu süreçte ağ rolü üstlenen yapılarında

olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim bu yapılar Suriyeli sığınmacıları 25 TL karşılığında sınırın güvensiz ve tehlikeli bölgelerinden Türkiye'ye taşımaktadırlar. Savaş ortamından kaçmak zorunda kalan insanlar hiç tereddütsüz bu ağı tercih etmektedirler. Bu ağların içerisinde bir diğer rol Türkiye'deki akraba ve tanıdıklardır. Nitekim uzun bir geçmişe dayanan karşılıklı bireysel ticari faaliyetler ve Suriyelilerin Hatay'daki akrabaları ile iletişime geçen sığınmacılar göç kararı alırken bu ilişkiler ağını tercih etmişlerdir. Hatay'a gelen sığınmacılar için aile ve akrabalık ilişkilerinin yetersiz kaldığı yeni hayatlarını kolaylaştırmanın en kolay yolu, kente daha önce gelmiş dolayısıyla yabancı olunan bu çevreyi daha iyi tanıyan ve onlarla aynı kaderi paylaşan diğer sığınmacılarla ilişki kurmaktır. Bu ilişkinin bir diğer nedeni de var olma mücadelesidir (Köse, 2008: 227). Geleneksel bağlarından koparak yabancı bir yerde varlık mücadelesi veren ve aidiyet arayışı içinde olan bireyler için 'aynı yerden gelmek' büyük önem taşır (Köse, 2008: 221).

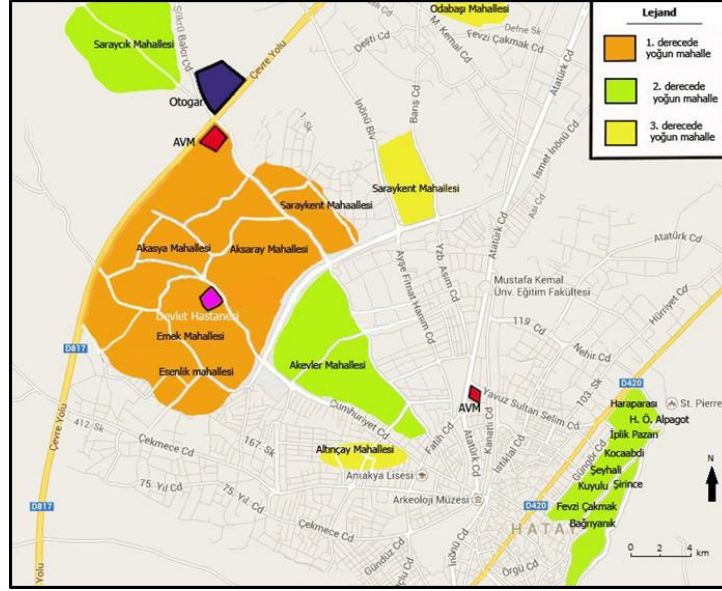
b) Mekânsal Uyum

Göç kaynak alanda başladığı andan itibaren, hedef alana yerleşinceye kadar olan süreçte çeşitli uyum zorluklarını da beraberinde getirmektedir. Nitekim hedef alan ile kaynak alan arasında ortaya çıkabilecek ilk sorun iletişim (dil) ile ilgili olacaktır. Bunun yanı sıra hedef alanda iş bulma kaygısı, maddi sıkıntılar uyumu zorlaştıracak ekonomik faktörler arasında yer almaktadır. Ayrıca hedef alan ile kaynak alan arasındaki sosyo-kültürel farklılıklar ve hedef alanındaki insanların gelecek sığınmacılara karşı yaklaşımı ve önyargıları da bu uyum sürecinde önemli olmaktadır. Bütün bunların yanında sığınmacıların vatan özlemi ve mekana karşı yabancılaşma da sığınmacıların bu mekânsal uyumunu zorlaştırıcı etkiye neden olmaktadır.

c) Aidiyet

Sosyal ve Mekânsal Kümelene; Sosyal kümelene, gelire, statüye ve dolayısıyla sınıfsal konuma göre ve farklı etnik, dini, kültürel gruplar/kimlikler ve farklı yaşam tarzlarına dayalı olarak ortaya çıkarken; mekânsal kümelene ise bu farklılaşmaların somut ifadesidir (Ünal, 2012:49). Araştırma sahasında gözlemlenen durumlardan biri sığınmacıların kentin mahallelerine göre sosyo-ekonomik kümelene oluşturduğudur. Nitekim karşılaşılan bu kümelenede dikkat çeken önemli ayrıntılardan biri kente gelen sığınmacıların ekonomik durumlarının ikamet alanlarını belirlemede olduğudur. İkinci ayrıntı ise din faktörü üzerinde biçimlenmiştir. Özellikle Hatay'ın çok etnisiteli (din-mezhap farklılığı) bir yapıda olması nedeniyle gelen sığınmacıların aidiyet durumlarına göre ikamet sahası seçtiği göze çarpmaktadır.

Sığınmacı nüfusun yoğunluğuna göre mahallelere dağılışı incelendiğinde en çok sığınmacının ikamet ettiği yerler Akasya, Aksaray, Emek, Esenlik ve Saraykent (güney) mahalleleri olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Akevler, Haraparası, H.Ö. Alpagot, İplik Pazarı, Saraycık, Kocaabdi, Şeyhali, Kuyulu, Şirince, Fevzi Çakmak ve Bağrıyanık mahalleleri ikinci sırada yer alırken, Saraykent (kuzey kesimi), Odabaşı ve Altınçay mahalleleri sığınmacıların ikamet ettikleri en tenha sahaları oluşturmaktadır (Harita 3).

Harita 3: Sığınmacıların Hatay(Antakya)'da mahallelere göre dağılışı.

Suriyeli sığınmacıların yerleşmek için Hatay'da üç ayrı sosyo-ekonomik mekânı kullandıkları tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi gelir seviyesi çok düşük olan ve Antakya'nın doğu kesiminde kalan Habibi Neccar dağları eteklerinde kurulu, Hacı Ömer Alpagot, Haraparası, İplik Pazarı, Kocaabdi, Şirince, Şeyhali, Kuyulu, Fevzi Çakmak ve Kuyulu mahalleleridir. Bu mekânlarda yaşayan halkın gelir seviyesi çok düşük olup, evler oldukça eski ve küçüktür. Bu evlerde kiralar genellikle 200 TL ile 300 TL arasında değişmektedir. Burada yerleşen sığınmacılar kalabalık aileler halinde (genellikle 10 ile 30 kişi arasında değişmektedir) aynı evde ikamet etmektedirler (Foto 1).

Burada yaşayan sığınmacıların önemli bir kısmı herhangi bir gelire sahip olmayıp, değişik yardım kuruluşlarından gelen yardımlarla yaşamlarını sürdürmekteyken, bir kısmı ise geçici işlerde (genellikle inşaat sektörü), bir kısmı da bazı esnafların yanında yardımcı eleman olarak çalışmaktadır. Sığınmacılardan çok az da olsa bu mahallelerde kendi işyerlerini açmış (parfümeri, bakkal dükkânı, lokanta gibi) ve hayatına devam etmektedir. Bazılarının dilencilik yaptığı da yer yer göze çarpmaktadır. Bu işletmeler daha çok gıda sektörüyle ilgili olup Hatay'ın değişik mahallelerinde bunlara çokça rastlamak mümkün olmaktadır (Foto 2).

Foto 1: Sığınmacıların yaşadığı iki gözlü bir oda ev (Şirince).

Foto 2: Suriyeli Sığınmacıların kendi imkânlarıyla kurmuş olduğu bir işletme (Aksaray).

İşletmelere verilen isimler hemen tamamen sığınmacıların kendi dilleri ve kültürlerinin ürünü (Bab-il Hara= Mahalle Kapısı, Homs= Suriye'de bir kent ismi) olarak ortaya çıkmakta ve bu durum kültürün insanla beraber göç ettiğinin bir kanıtını oluşturmaktadır. Sığınmacılar kendi imkânlarıyla açmış olduğu işletmeler kimi zaman kazanç durumuna bağlı olarak faaliyetini sürdürmektedir (Foto 3).

Bazen yapılan yatırımlar kuruluş yeri ya da işletme türü tercihinin yanlışlığı nedeniyle kar yerine, zarar etme durumu söz konusu olmakta ve bu işletmeler kapatılmaktadır (Foto 4).

Foto 3: Sığınmacıların açmış olduğu lokanta.

Foto 4: Suriyeli sığınmacıların kurmuş olduğu ve kapatılan bir işletme (Saraykent).

Sosyal ve Mekânsal Aidiyet; her ne kadar sığınmacılar kendilerini yerleştikleri mekana ait olarak görmeye çalışsalar da bunu başaramadıklarını söylemek mümkündür. Nitekim terk ettikleri mekan ile yerleştikleri mekan arasında yaşam tarzı farklılığı, kültürel ve sosyal farklılıklar bulunmakta ve bunlara uyum sağlamak sığınmacılar için büyük zorluklar oluşturmaktadır. Zira bunu başarmak için ilk önce kendi kültürlerini ve yaşam tarzlarını unutmaları veya değiştirmeleri gerekmektedir, ancak bu kolayca uygulanabilecek bir seçenek olmamaktadır. Geri Dönüş-Kalıcılık; sığınmacıların önemli bir kısmı savaş ortamının ve buna bağlı yaşadıkları travmaların hala belleklerinde izler bırakmasından dolayı kendi ülkelerine geri dönmeyi düşünmemektedirler. Bir kısmı koşullu olarak geri dönmeyi düşünürlerken bir diğer kısmı ise zorunlu nedenlerle geri dönüşü düşünebileceklerini ifade etmişlerdir. Özellikle kendi ülkelerinde yaşanan savaşın sona ermesi ve hayatın normal seyrine dönmesi durumunda geri döneceklerini belirtenlerin yanında Türkiye'nin sığınmacıları zoraki olarak geri dönmek ile karşı karşıya bırakması durumunda geri dönebileceklerini belirtmişlerdir.

İkinci olarak gelir seviyesi nispeten yüksek ve kentin kuzeybatı kesiminde kalan ve 15-20 yıl önce kurulmuş olan Emek, Esenlik, Esentepe, Altınçay, Akevler, Akasya, Aksaray gibi mahallelerdir. Buradaki mekânlarda ikamet eden sığınmacılar yukarıda bahsedilen sığınmacılardan nispeten daha iyi koşullarda yaşama imkânı bulan ve genellikle düzenli gelire sahiptir. Nitekim bu mahallelerde kendilerine ait işyeri bulunmakta ve hatta buranın kalıcı yerleşimcileri gibi yaşamlarını sürdürmektedirler. Süpermarket, oto kiralama (rent a car), oto yıkama, fırın, genelde kadın kuaförü, pastane ya da kafeterya gibi işletmelerde iş sahibi olarak çalışmaktadırlar. Yaşadıkları evler çoğunlukla yeni ve 3 ya da 4 odalı olup, kiralari 400 ila 600 TL arasında değişmektedir. Bu evlerde 6 ila 10 kişi arasında ikamet etmektedirler.

Üçüncü olarak gelir seviyesi yüksek olan ve kentin kuzey-kuzeybatı kesiminde kalan Saraykent mahallesidir. Bu mahalle genellikle yeni Antakya olarak bilinmekte olup orta gelirli ve daha çok üst gelirli insanların yaşadığı genellikle güvenli sitelerden oluşan bir mekândır. Bu mahallede ikamet eden sığınmacılar kendi ülkelerinde gelir düzeyi yüksek olup, buraya göç etmiş kişilerden oluşmaktadır. Bu kişiler geleceğe yönelik yatırımlar yapmış, şirket kurmuş, ev satın almış "sığınmacılardan" oluşmaktadır. Bunların yatırımları genellikle arsa ya da inşaat üzerine olmaktadır. Zira bir kısmı buraya göç etmeden önce kendi ülkelerinde müteahhitlik yapmaktaydı, ayrıca Hatay'a savaştan önce de çok defa gidiş-geliş yapmış, burayı bilen insanlardan oluşmaktadır. Kiralık evlerde kalanlar ise genelde 3-5 kişi olarak ve 750 TL civarında kira ödeyerek Hatay'da ikamet etmektedirler.

Sığınmacıların önemli bir kısmı Hatay'da yaşadıkları mahallelerde çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmakta ve kendilerini dışlanmış bireyler olarak algılamaktadırlar. Her ne kadar burada kalmak istediklerini belirtse de kendi ülkelerine olan özlemleri ve umutları sığınmacılarla yapılan sohbet esnasında çok rahat bir şekilde anlaşılmaktadır. Yaşadıkları ikamet sahalarında komşuluk ilişkilerinin çok zayıf olduğundan mustarip olduklarını belirterek, bu yüzden buradaki yaşamlarının çok sıkıntılı olduğunu ifade etmişlerdir. Sığınmacıların çok az bir kesiminin komşularıyla aralarında iyi ilişkiler

geliştirdikleri tespit edilmiş olup, birbirleri arasında yine de birtakım çekincelerin de var olduğunu belirtmişlerdir.

Sığınmacıların mekânla olan ilişkilerini belirleyen faktörler arasında, bir savaş ortamından kaçmış olmalarının verdiği ruh hali ve komşularının onlara yönelik tutum ve davranışları yer almaktadır. Nitekim bıraktıkları ülkede ortaya çıkan kaos ve bunun götürüleri sığınmacıların hayatlarında derin yaralar açmıştır. Bu bakımdan sığınmacılarda beliren mekânsal algı süreç içerisinde komşuluk ilişkilerinde meydana gelen olumsuz değişimlere bağlı olarak da farklılaşmış ve yeniden şekillenmiştir.

8. Sonuç

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki dağılışı birtakım kaynaklarda farklılıklar gösterse de kayıt dışı olanlarla birlikte birçok ilde ikamet ettikleri ve bunların sayısının 1 milyonu geçtiğini söylemek mümkündür. Yine bu sığınmacıların birçok ilde kayıt dışı ve ucuz birer işgücü konumunda çalışmakta oldukları da bir başka gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bugün Suriyeli sığınmacıların yaşadığı semt veya mahallelerde mekânı kullanımı sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılıklar göstermektedir. Çalışma sahasında elde edilen bilgiler ışığında bu konu analiz edildiğinde sığınmacıların önemli bir kesiminin çok büyük ekonomik sorunlar yaşadığı ve bunların hemen tamamının ekonomik geliri düşük olan mahallelerde ikamet ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer sığınmacılara göre ekonomik durumu iyi olan ve sığınmacıların çok az bir kesimini oluşturan sığınmacılar ise kentin daha iyi koşullara sahip olan lüks mekânlarında ikamet etmektedirler. Her ne kadar aralarında ekonomik farklılıklar olsa da doğup büyüdükleri toprakları, yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalmış olan bu insanlar, geldikleri bu mekânlarda uyum sorunu yaşamaktadırlar. Nitekim uyumun en önemli unsurlarından biri olan göç edilen ülkenin dilini bilmemeleri sığınmacılar için başlıca bir sorundur. İkinci olarak sığınmacılara karşı çeşitli önyargıların olması sığınmacıların kendilerini buraya ait hissetmelerinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu bakımdan aidiyet duygularının gelişmesinde bir takım sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Her ne kadar ortak bir coğrafya ve kültürü paylaşıyorlar da küreselleşme ile birlikte değişen dünyada bu kültürel ve coğrafi unsurların çokta önemli olmadığı ve kültürel bağların zayıfladığı görülmektedir.

Suriyeli sığınmacıların ikamet ettikleri mahallelerde komşuluk ilişkilerinin oldukça zayıf olduğu ya da zayıfladığı dikkat çekmektedir. Nitekim Suriye'de yaşanan savaşın ilk dönemlerinde Türkiye'deki insanlarımız tarafından misafir olarak görülen bu sığınmacıların bir gün geri döneceği düşünülmüş bu yüzden de kendilerine oldukça yardımcı olunmuştur. Ancak aradan bu kadar süre geçmesine rağmen kendi ülkelerinde durumun normale dönmemesi, geri dönmeyecekleri haberlerinin yaygınlaşması ve birçok olaya karışıklarına dair medyada çıkan haberlerin varlığı, sığınmacılara yönelik algının olumsuzlaşmasına neden olmuştur. Bu bakımdan sığınmacılar bütün bu yargılar karşısında kendilerini hep bir öteki olarak düşünmüş bu yüzden gerçek kimliğini bir türlü yaşama fırsatı bulamamıştır. Özellikle saha çalışması esnasında fotoğraflarının çekilmesi konusunda oldukça tedirginlik yaşamış ve bunlara karşı çıkmışlardır.

Son zamanlarda Suriye'de meydana gelen olaylardan sonra ülkemizdeki Suriyeli sığınmacıların sayısı iki milyona yaklaşmaktadır. Sığınmacıların hemen tamamı kayıt dışı ve ucuz işgücü konumundadır. Sığınmacıların mekânsal kümelenmeleri sosyo-ekonomik koşullara göre değişmektedir. Yaşadıkları mahallelerdeki komşularının ya da Hatay'daki yerel halkın kendilerine karşı önyargılarından dolayı aidiyet ve uyum sorunu yaşamaktadırlar. Küreselleşmenin etkilerinin çok güçlü hissedildiği bu dönemde sığınmacılar arasında kültürel bağların zayıflığı görülmektedir. Sığınmacıların Hatay'daki yerel halk ile olan komşuluk ilişkilerinin ilk zamanlara göre oldukça zayıfladığı gözlenmektedir. Sığınmacıların en önemli gelir kaynaklarından bir tanesi mazot ya da insan kaçakçılığı olduğu göze çarpmaktadır.

Zira yaşanan işsizlik, yoksulluk ve yahut savaş ortamından kaçma bir suça yönelme gerekçesi olarak addedilmektedir.

Sonuç olarak sığınmacılar Hatay'da kentsel mekânı, kendi ülkelerinde olduğu gibi düşünmekte, algılamakta ve öyle kullanmak istemektedirler. Ancak bu durum karşısında çatışma yaşamakta ve çeşitli uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Sığınmacıların bir kısmı dilencilik ya da hırsızlık yapmakta ve yahut Suriyeli kadınları fuhuş çetesinin eline düşürmekte ve bundan para kazanmaktadırlar. Ayrıca Suriyeli kadın sığınmacılar imam nikâhı kıyılarak para karşılığında buradaki erkeklerle evlendirilmekte ve kadına bir gelir elde etme aracı olarak değer biçilmektedir. Bütün bunların yanı sıra mazot kaçakçılığı da yine sığınmacıların bir kısmının başvurduğu para kazanma yollarından biri olarak sık sık gündeme gelmektedir. Zira yaşanan işsizlik, yoksulluk ve yahut savaş ortamından kaçma bir suça yönelme gerekçesi olarak addedilmektedir.

Referanslar

- Güneş-Ayata, A. (1991). 'Gece kondularında Kimlik Sorunu, Dayanışma Örüntüleri ve Hemşehrilik', Toplum ve Bilim, Güz 52, 89-101.
- İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (Mazlumder), *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar' raporu*. 31 Mayıs 2014 (<http://www.aktifhaber.com/mazlumderden-socketeden-fuhus-raporu-993142h.htm>)
- Köse, A. (2008). 'Küreselleşme Çağında Bir Aidiyet Zemini ve Örgütlenme Şekli Olarak Hemşehrilik', Akademik İncelemeler Dergisi, 3 (1), 221-232.
- Kuzu, İ. (2005), "Psikolojik Açından Göç", 2005.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayıncılık. İstanbul.
- Meray, Seha L. (1968), *Devletler Hukukuna Giriş*, Birinci Cilt, Ankara Üniversitesi SBF yayımları, no. 237, Ankara.
- Özey, R. (2001) *Günümüz dünya sorunları*, Aktif yayınevi, İstanbul.
- Özey, R. (2002) *Dünya ve Türkiye ölçeğinde siyasi coğrafya*, Aktif yayınevi, İstanbul.
- T.C. Başbakanlık Afet Ve Acil Yönetimi Başkanlığı (Afad). *Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri Kardeş Topraklarındaki Misafirlilik*, 2014 (www.afad.gov.tr)
- TC Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2014). *Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarda*, 2014.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N.(2002). *Beşeri coğrafya (İnsan, kültür, mekân)*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2013), *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Saha Araştırması Sonuçları* (www.afad.gov.tr)
- UNHCR (BMMYK) (2014). <http://data.unhcr.org/syrianrefugees> Erişim tarihi: 27.08.2014
- Ünal, S. (2012) *Sosyal-Mekânsal-Siyasal Kümelenme Biçimi Olarak İzmir Kentinde Balkan (Rumeli) Kimliği*, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 21, Sayı 3, Temmuz 2012, s. 49-77.
- Vatan Gazetesi (2012) (<http://www.gazetevatan.com/suriyeli-multeciler-hatay-ve-gaziantep-ten-e-v-aliyor-485734-gundem>). Erişim tarihi: 01.08.2014
- Vatan Gazetesi, (2014) <http://www.gazetevatan.com/iste-turkiye-de-yasayan-suriyeli-sayisi-663876-gundem/> Erişim tarihi: 01.08.2014
- Yağın, C. (2004), *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.